

Till

Hushållningssällskapet Kalmar Kronoberg Blekinge

Yttrande Löt-Alböke-Köping, avgivet av Ölands Naturskyddsförening februari-26

Allmänt

Lantbruket är en viktig resurs på Öland inte minst för att upprätthålla dess typiska landskap. En god djurhållning är väsentlig för att bibehålla de betesmarker som hyser många olika skyddsvärda arter och för att bevara Ölands biologiska mångfald. När klimatet nu ändras till ett allt torrare och varmare klimat med större andel nederbörd under senhöst – tidig vinter, blir behovet att kunna lagra vattenmängder under vintrarna, för att säkerställa en behövd vattenmängd under vår, sommar och höst, allt viktigare. Ett sätt att göra detta är att anlägga dammar som kan samla in vatten under vintern; vatten som annars via tidigare grävda avvattningskanaler snart forslas vidare ut i Östersjön. Denna avvattning kommer dessutom att öka, då snöfall blir ovanligt på Öland och därför den mesta nederbörden framöver kommer i form av regn som via de grävda diken transporteras ut i Östersjön. En stor del av Ölands känsliga natur och även växande odlade grödor kommer stundom att behöva vattentillskott under det torra sommarhalvåret. Ölands Naturskyddsförening är således i grunden positiv till anläggandet av dammar för att säkerställa lantbrukets vattenbehov. Detta möjliggör också att det finns betande djur, vilket är viktigt för ett bevarande av öns typiska natur och dess biologiska mångfald.

Samtidigt gäller det att utforma och anlägga dessa dammanläggningar på platser där de på bästa sätt bidrar till den biologiska mångfalden. Uttaget av vatten får inte heller ske på ett sådant sätt att det flöde som normalt försörjer Ölands natur - och alltså inte "bara" spolats ut i Östersjön – påverkas negativt och därmed minskar. Således krävs här en marginal mot för stort uttag.

Nedan finns närmare beskrivet vad Ölands Naturskyddsförening menar behöver särskilt uppmärksammas och utredas.

Dammarnas utformning och placering

Dammarnas djup kommer enligt förslaget att variera, men största djup kommer att vara mellan 4 och 5 meter.

Dammarna behöver enligt vår mening utformas så att de både kan vara en möjlig vattentäkt för kreatur och andra djur och en källa till berikning av till exempel grodor, fåglar och allehanda levande bottendjur. Därför bör vallarna vara delvis utflackade för att möta vattenspegeln i en för djur mindre brant vinkel. Bottnen bör var grundare mot delar av dammarnas strandkanter och också vara delvis ojämn med varierande djup, så att dammarna aldrig helt töms på vatten. Rätt utformade bör dessa dammar kunna bidra till ett rikare grod- och fågelliv samtidigt som bottenfaunan gynnas.

Dammarna borde också kunna fungera som uppsamlare av överskott av näringsämnen, främst fosfor, vilket vore mycket positivt för att minska övergödning till Petgårde träsk. Om det krävs någon särskild utformning av dammarna för att hålla kvar dessa näringsämnen bör det utredas.

Några av dammarna kommer att anläggas på platser där det redan finns vattenansamlingar (damm 1, 2, 5, och 6). Kan detta innebära att dammanläggningarna kommer att påverka grundvattnet i området? Vi kan inte finna att det finns någon undersökning kring hur anläggandet av dammarna kommer att påverka grundvattentillgången och menar att en sådan undersökning måste göras för hela det berörda området.

Några av dammarna blir också placerade nära befintliga vattenhål, som damm 8 och framför allt damm 10. Vilken påverkan har det gällande dessa och vad innebär det? Särskilt gäller det damm 10 med de arter som är beroende av vattnet där. Detta område bedöms ha ett högt naturvärde och det finns inget skrivet om hur områdets vattenregim säkerställs. Inom området finns dessutom långbensgrodan, vilket kräver att ytterligare försiktighet iakttages. Här behövs mer omfattande utredning, så att ett bättre underlag tas fram.

Påverkan på Löt-Alböke-Köping Kanal (nedan benämnd "kanalen") före dess passerande av våtmarksområdet Östra mark och dess avrinning till Petgårde mosse.

Det är väl känt att vinternederbörd i form av regn ökar övergödningen till havet. Kan dammarna i denna fråga fungera som en uppsamlare av näringsämnen, så att dessa inte forslas vidare ut till Petgårde träsk och bidrar till dess igenväxning? Kräver detta särskild utformning av inte bara dammarna utan också kanalen vid pumparnas placering?

Det är mycket troligt att torrare sommarhalvår framöver kommer att medföra att vattenmängden i Petgårde träsk tidvis kommer att bli mindre än vad som i dagsläget är normalt. Här skulle då utsläpp av en del av dammarnas vatten under sommaren kunna säkerställa att vattennivån i träsket upprätthålls. Samtidigt kräver det att dammarna är dimensionerade för att klara en sådan uppgift.

Det är också viktigt att uppsamlandet av vatten i dammarna vintertid inte innebär negativ påverkan på grundvattnet nedströms eller hindrar att sjöängarna mot havet öster om Petgårde träsk översvämmas.

Vattenflödet till Petgårde träsk

Petgårde träsk är som våtmarksområde ett naturreservat och en del av EU:s Natura 2000-nätverk, skyddat för sin rika flora och fauna, särskilt gällande fågellivet. Träsket försörjs enligt skrivet underlag till närmare 80% av vatten från kanalen som är tänkt ge vatten till de 10 dammanläggningarna. Övriga 20% kommer från vattenflöde norrifrån. Vattenflödet till träskområdet varierar naturligt under året. Klimatförändringen innebär inte bara att torrperioderna framöver kommer att vara längre och inbegripa såväl vår som sommar och höst. Totala regnmängden kommer troligen att öka, men den kommer att vara koncentrerad till sen höst och tidig vinterperiod. Det innebär att vattenuttag till de tänkta dammarna i princip endast kommer vara möjligt att göra under tidig vinterperiod. Samtidigt är en förutsättning att grundvattennivån inom kanalområdet då är normalt.

Träsket behöver alltså under vinterperioden ”magasinera” ett överskott av vatten för att klara en eventuell särskilt torrare period under vår-sommar-höst.

Vattenflöde från Petgärde träsk

Vattenflödet från Petgärde träsk går via en vattenled österut till havet. Denna led får ytterligare tillflöde via vattenled norrifrån från Djurstad träsk. Under vintermånaderna bidrar dessa leder tillsammans med ett översvämmat Petgärde träsk till att bevattna de oerhört artrika sjöängarna mellan träsket och havet. Dessa arter är för sin överlevnad till stor del beroende av att ängarna under våren är vattenrika som ett resultat av vinterns översvämningar innan vår- och sommartorkan inträder.

Det är också viktigt att vattenflödet i träsket och dess utflöde under vårvintern är av den omfattning att fisk, med betoning på gädda, kan gå upp i träsket och leka på våren. Träsket har sedan långt tillbaka varit en viktig lekplats för den idag i Östersjön starkt hotade gäddan.

Enligt vår mening får inte vattenuttaget vid någon tid av året överstiga det behov som finns för att undvika negativ påverkan på Petgärde träsk och översilningsmarken närmare havet. Det innebär att det är av vikt att ha kontroll också över övrigt (20%) vattenflöde till Petgärde träsk. Dessutom får inte uttag av vatten från tillflödet göra att avflödet från Petgärde träsk understiger ett normalvärde. Detta för att inte negativt påverka växtlighet som eventuell uppvandring av fisk till Petgärde träsk.

Petgärde träsk utlopp kan komma att förändras liksom dess framtida invallning. Denna utveckling behöver följas noga, då en förändring självfallet kommer att påverka möjligheterna till uttag av vatten till de planerade dammarna. Under inga omständigheter får ett vattenuttag påverka träsket eller vattenledens försörjning till omgivande natur, inklusive sjöängarna nedströms, på ett för flora och fauna negativt sätt.

Summering:

1. Dammarnas belägenhet och dess eventuella påverkan på grundvattnet behöver närmare utredas.
2. Dammarnas och dess kanalsystems utformning behöver bättre utredas, så att de är lättillgängliga för alla arter som är beroende av dessa vatten och så att de kan fungera som uppsamlare av näringsämnen, främst fosfor. Det behöver också utredas om kanalens lopp behöver justeras eller vattenhinder införs för att bättre kontrollera dess flöde.
3. Anläggande av en särskild damm, mellan damm 10 och våtmarksområdet benämnt Östra mark, strax väster om väg 974 och Petgärde träsk, med vars hjälp vattennivån i Petgärde träsk och dess utlopp kan bättre kontrolleras, om uttag av vatten under vintern har blivit ”för omfattande”, bör övervägas.
4. System för att ha kontroll över grundvattennivån i kanalens och Petgärde träsk omgivning behöver införs.
5. Uttag av vatten till dammarna ska begränsas till de regnrika höst-vintermånaderna november, december, januari. Troligen kan övriga månader under året inget vatten tas ut till dammarna. Hänsyn behöver tas till inte bara vattenmängd i Petgärde träsk utan också

i vilken mån sjöängarna öster om träsket behöver översvämmas, vattenbehov för lekande fisk och groddjur, samt grundvattennivåerna.

6. Miniminivåer vattenmängd och dess yttäckning i Petgärde träsk vid olika årstider ska tas fram, liksom svämbesov vårvintertid över sjöängarna öster om träsket.
7. Kontinuerlig mätning av vattenflödet till och från Petgärde träsk behövs vid minst tre stationer, där nivåer för när vattenfyllnad av dammarna inte får ske finns inprogrammerade. Mätning av flödet ska ske kontinuerligt och vara kopplat till damppumparna, så att inget vattenuttag sker när miniminivåer uppnåts.

Lämpliga platser för placering av minst tre flödesmätare är:

- i inloppet till Petgärde träsk från norrifrån kommande vattenflöde från Djurstads träsk.
- i kanalens inlopp till Östra Mark före Petgärde träsk i sydvästra hörnet av fastighet Övre Vannborga 17:2.
- i utloppet från Petgärde träsk.

Vi, Ölands Naturskyddsförening, anser att utifrån alla synpunkter ovan kring hydrologi och dess betydelse för ekologin, så behövs en omfattande analys, prognos och bedömning av hydrologin, dess uttryck i vattenförekomster i olika lägen och flöden/vattenregimers uttryck och variationer i tid och rum.

En sådan omfattande genomlysning bör göras av en utomstående oberoende part.

För Ölands Naturskyddsförening

Den 2 februari 2026

Mattias Karlsson, ordförande